

מק, שרק, ודגל עם חור, או: מי יאסוף את הדגלים?

טלי תמיר

"כל הארץ דגלים דגלים", אומר השיר ששרים ילדי הגנים בישראל בכל הזמנים. ואכן, המצלמה של רולי נתיב חוזרת ומאששת את החיבה הישראלית הפטריוטית לדגל המדינה: שני הפסים האופקיים והמגן-דוד ביניהם, מכחילים על רקע הבד הלבן, מתנופפים ברוח מתחת לאדני חלונות, על סורגי-מרפסות, בשערי בתים, ליד דוכני פירות וירקות בשולי כבישים, על גגות קניונים, על גדרות תיל, על חומות בתי כלא, בכניסות לאזורי תעשיה, בגבולות מתחמי בניה וסתם בראש גבעה.. דגלים במגדל העמק, רמת ישי, זרזיר, יפיע, מפרץ חיפה... מלבניים גדולים או דגלים משולשים צרי-מותן, יחידים או שזורים בשרשרות, ולבסוף דגל עם חור גדול במרכזו, מתנופף בין פרסומת למקדונלד'ס לבין דמותו הירקרקת של שרק... בכל מקום מתנוסס לו דגל ישראל, כאינסטינקט נשלף ושגור, כסימון של מרחב מקומי. הפטריוטיות נראית אופטימית יותר כשהיא מורמת אל-על ונעה כגלים דינמיים ברוח.

החירות, בצירו המפורסם של דלקרואה, מניפה את הדגל מתוך חורבות המהפכה. הדגל שלה יפה ושלם, גם אם גלי וסוער. הרוח - אם זו בריזה אמיתית או רוחה הדינמית של המהפכה - מנפחת את הדגל כמפרש בים סוער, מוסיפה על תכניו הדרמטיים. ככל שהדגל גלי יותר, ככל שהוא מכה יותר במשב הרוח, כך הוא מרומם יותר ומלחלח עיניים ומבט. צליל הרוח החובטת בדגל חזור וחבוט גבוה מעל לראשינו עולה באוזנינו בהקשר של טקסי זיכרון או טקסי השבעה ומעורר תחושת זהות קולקטיבית. כל הדגלים כולם, אומר הסוציולוג וחוקר התרבות הישראלית פרופ' אורי רם, מדברים ב"שפת הדגליות", זו שפה אחת, השפה של מדינת-הלאום".¹

¹ אורי רם, הגלובליזציה של ישראל, הוצאת רסלינג, סדרת פטיש, 2005, עמ' 136.

שיר הילדים הידוע, המושר ביום העצמאות, מדבר בלשון העם: "עם שמח, טף צוהל / חג גדול לישראל". אך רולי נתיב מצלם דגלים ללא חג, ללא עם שמח ובלי טף צוהל. שלא ברצונו, רואה רולי נתיב שוב ושוב דגלים קרועים. כמו שמצלמתה של הצלמת האמריקאית דיאן ארבוס נמשכה תמיד לחריגים ולפגומים, כך נמשכת עינו של רולי נתיב רק לדגלים פרומים וקרועים, מתוך איזו משיכה פנימית, שאפילו הוא-עצמו התקשה לעמוד על פשרה. בפרפרזה על משפט הפתיחה המפורסם של טולסטוי לאנה קרנינה, האומר שכל המשפחות המאושרות דומות, אבל כל משפחה אומללה, אומללה בדרכה שלה, אפשר להתבונן באוסף המופלא הזה של צילומי הדגלים הקרועים של רולי נתיב: כל הדגלים השלמים דומים זה לזה, גאים ושמחים על רקע השמים: כחול-לבן-על-כחול-לבן. אבל כל דגל קרוע, קרוע בדרך משלו – האחד פרום, השני חצוי, השלישי נותר עם רבעי פסים, הרביעי רק עם מגן דוד... זה משחרר שריד מקרטע של חוט לאוויר, המגשש את דרכו לבדו בחלל שלפניו ואחר מכה ברוח בגדם-בד קצר כמו רגליים של גמד... דגל אחד נישא על תורן ישר ומהוקצע ודגל אחר מחובר בקשר מאולתר לשני קרשי בניין... ישנם קרעים שעקפו את משולשי המגן-דוד והתפצלו סביבו ואחרים התחפרו ופוררו אותו מבפנים... דגלים שנקרעו מיושן, שנשחקו ברוחות הסוחפות, שהתבלו עד שאבדו כל צלם-דגל והפכו לקרעים מתפוררים...

"סמרטוט על מוט" כינה ישעיהו ליבוביץ את הדגל הממלכתי ותהה בבוז מדוע מוכנים אנשים להיהרג למען פיסת הבד המתעופפת ברוח. הדגלים שצילם רולי נתיב הם אכן מיני סמרטוטים בלים, המשקפים באופן בלתי-נמנע את מצבה של הממלכתיות הלאומית, לאחר שזו ניזוקה קשה מתהליכי קורוזיה מתקדמים. בעוד שהדגל המונף מביע קומה זקופה וגאוה לאומית, הדגל הקרוע מסמל את הסדקים העמוקים של הפוסט-לאומיות, של מדינה המלקקת פצעים ואוספת קרעיה.

אך רולי לא יצא לנתיביו על מנת לחפש הוכחות לשבריריותה הרעועה של הלאומיות הישראלית. המניע האינסטינקטיבי, הראשוני והלא-מודע לתצלומים הללו היה נוכחות חריפה

של פערים. רולי נתיב צילם את הפער בין אקט ההנפה לבין מצב הרפיון. הוא צילם דימוי של אכזבה, מטפורה של השלמה ופיכחון. בשיטוט האין-סופי שלו בנופים מקומיים, חמוש במצלמתו, צד נתיב את המראות האירוניים הללו, כשאי אפשר היה עוד להכחיש את אי-ההלימה בין הסימן למסומן. הדגלים הקרועים מסמלים בעיניו כיפוף צמרת בלתי-נמנע, פרימה, דהייה הכרחית... הדגל הקרוע של רולי-ישראל, הוא גם סמל פרטי-אישי, דגל הוויתור והפשרה, דגל ההתפכחות והתבונה, דגל-עם-חור...

"דרך דגל" קרא רולי נתיב לסדרת הצילומים הזאת, על משקל "דרך גבר בעלמה". האם אפשר להמשיך את הפרפרזה שלו ל"דרך דגל במדינה"? האם משולים יחסי גבר ועלמה ליחסי הדגל עם מדינתו? האם חומל הדגל על הלאום שעליו הוא מופקד? האם חומלת המדינה על דגלה?... האם תשלח המדינה פקיד מפקידיה שינדוד בשבילי הארץ עם תרמיל גדול, יאסוף את כל הדגלים הפגומים, הקרועים והשסועים למיניהם, ויחליפם באחרים, חדשים יותר? מי אחראי כאן על הדגלים? מי אחראי על החורים והקרעים?

הערות

1. אורי רם, הגלובליזציה של ישראל (תל אביב: רסלינג, 2005), עמ' 136.